

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” IAȘI

FACULTATEA DE ISTORIE

Viața la curtea lui Carol I. Ceremonii, vizite și mondenități

-Rezumat-

Coordonator:

Prof.univ.dr. Gheorghe Cliveti

Doctorand: Codruța-Mihaela Șoroagă

Iași

2023

REZUMAT

Monarhia a avut un rol precumpănitor în modernizarea și europenizarea statului român în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Analiza vieții la curte este cu atât mai interesantă pentru domnia primului rege al României, deoarece ne confruntăm cu mai multe etape în ceea ce privește organizarea acestei structuri, având de-a face cu numeroase prefaceri și modificări. Considerăm anii 1866-1878 o perioadă de tranziție în care curtea princiară nu era complet reorganizată, putându-se observa și reminiscențe ale vechii domnii. Schimbările survenite în organizarea vieții la curte au avut loc atât din rațiuni personale, cum ar fi căsătoria principelui Carol cu principesa Elisabeta sau stabilirea principelui Ferdinand în România, dar trebuie observate în strânsă legătură cu poziția câștigată de România în rândul monarhiilor europene, odată cu recunoașterea independenței, iar mai apoi, cu ridicarea statului la rang de regat. După anul 1878, viața de la curte a căpătat un suflu nou, agențiile diplomatice au fost ridicate la rang de legăție, vizitele principilor și monarhilor străini au fost tot mai numeroase, iar evenimentele diplomatice și mondene s-au înmulțit considerabil.

Dacă în primii săi ani de domnie, principelui Carol I de Hohenzollern a preferat să nu-și reorganizeze curtea, ci a lăsat, pentru o scurtă perioadă de timp, să funcționeze vechea curte domnească a lui Alexandru Ioan Cuza, mai apoi, după câștigarea independenței și ridicarea României la rangul de regat, curtea lui Carol I a fost complet reorganizată, iar în slujba suveranului român vom regăsi cei mai de seamă militari. Acest aspect era remarcat și de principesa Maria, care, odată cu stabilirea sa în România, semnala faptul că în timpul domniei lui Carol I, Casa Regală era în mare parte militară. Într-adevăr, nu doar adjutanții regelui Carol erau militari, ci și mulți dintre mareșalii curții au fost militari de carieră. Îi avem în vedere în acest sens pe George Filipescu, Victor Crețeanu, Mihail Priboianu și Leon Mavrocordat.

Tema prezentei lucrări o constituie viața la curte în perioada principelui, iar mai apoi a regelui Carol I. Imboldul care a pus în mișcare această cercetare istorică a fost numărul a fost numărul relativ redus de lucrări din istoriografia română care să prezinte organizarea curții, schimbările ce au survenit odată cu câștigarea independenței, dar mai cu seamă cu ridicarea statului la rang de regat, dar și incidentele care, inevitabil, au avut loc la curte. Nici vizitele întreprinse de principii și monarhii străini la curtea României în perioada domniei lui Carol I nu s-au bucurat de prea mult interes din parte istoricilor, acestea fiind tratate stric evenimentțial, fără a se avea în vedere și implicațiile diplomatice ale acestor vizite. Dacă despre țarul Nicolae al II-lea au scris istoricii Claudiu-Lucian Topor, *Vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța*

(1914). *Ecouri în presa europeană*¹, Daniel Crețu și Radu Racovițan, *Vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța (14 iunie 1914), reflectată în presa Puterilor Centrale*², precum și Eugen-Tudor Sclifos, *Vizita familiei imperiale ruse la Constanța. 1/14 iunie 1914. Reacții și atitudini în presa românească și cea străină*³, vizita arhiducelui Karl-Ludwing (septembrie 1888), vizita prințului moștenitor al Italiei, Victor Emmanuel, ce a avut loc în luna martie a anului 1890, dar și vizita regelui Alexandru I al Serbiei (septembrie 1896) nu au fost deloc analizate de către istorici. Trebuie menționat că vizita suveranului sârb la București a avut loc la doar câteva zile distanță după vizita împăratului Franz Joseph, de care a fost oarecum umbrată. De altfel, nici vizita împăratului Franz Joseph în România nu a surescitat prea mult interesul istoricilor. Despre acest eveniment a scris Maria Ioniță, *Secvențe dintr-o vizită oficială la Peleş a împăratului Franz Josef I*⁴, în timp ce Antal Lukács, în *Raportul politic al arhiducelui Rudolf de Habsburg asupra călătoriei sale în Orientul european (Imperiul Otoman, Principatul Bulgariei, România și Serbia) din anul 1884*⁵, a tratat voiajul arhiducelui Rudolf de Habsburg în România, Bulgaria, Serbia și Imperiul Otoman. Despre vizitele principilor și monarhilor străini în România au scris și Dorina Tomescu și Alexandru-Nicolae Tomescu, *Principi și monarhi străini în vizită la curtea regelui Carol I*⁶.

În schimb, anumite subiecte abordate în lucrarea de față au fost foarte bine prezentate de către istorici, printre acestea se numără și cele două baluri organizate la curte în perioada domniei lui Carol I. O contribuție notabilă a adus-o istoricul Alexandru Istrate, care are un studiu foarte bine elaborat privind eticheta și protocolul de la balurile organizate la palat în timpul domniei lui Carol I⁷. Cât privește viața la curte, importantă este și contribuția Mădălinei Nițelea, care, în lucrarea *Ceremonialul la Curtea lui Carol I de Hohenzollern (1866-1914)*⁸, încearcă să contureze o imagine a vieții oficiale de la curte pentru perioada principelui și mai

¹ Claudiu-Lucian Topor, *Vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța (1914). Ecouri în presa europeană*, în „Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol”, tomul XLVI, 2009, p. 347-352.

² Daniel Crețu, Radu Racovițan, *Vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța (14 iunie 1914)*, reflectată în presa Puterilor Centrale, în „Transilvania”, nr. 11- 12, 2017, 120-129.

³ Eugen-Tudor Sclifos, *Vizita familiei imperiale ruse la Constanța. 1/14 iunie 1914. Reacții și atitudini în presa românească și cea străină*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr. 2, 2015, p. 115-122.

⁴ Maria Ioniță, *Secvențe dintr-o vizită oficială la Peleş a împăratului Franz Josef I*, în „Muzeul Național de Istorie a României”, tom XIV, București, 2002, p. 239-245.

⁵ Antal Lukács, *Raportul politic al arhiducelui Rudolf de Habsburg asupra călătoriei sale în Orientul european (Imperiul Otoman, Principatul Bulgariei, România și Serbia) din anul 1884*, în „Caiete diplomatice”, anul I, nr.1, 2013, p. 60-89.

⁶ Dorina Tomescu, Alexandru-Nicolae Tomescu, *Principi și monarhi străini în vizită la curtea regelui Carol I*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXII-XXIV, vol. I, 2001-2003, p.302-307.

⁷ Alexandru Istrate, *Etichetă și protocol la balurile Curții regelui Carol I*, în *Diplomați, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Claudiu-Lucian Topor, Alexandru Istrate, Daniel Cain (editori), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, p. 65-79.

⁸ Mădălina Nițelea, *Ceremonialul la Curtea regelui Carol I de Hohenzollern (1866-1914)*, Muzeul Național Cotroceni, București, 2009, p. 26-45.

apoi a regelui Carol. În capitolul al doilea, autoarea prezintă solemnitățile de primire de la curtea lui Carol I. În primă fază are în vedere primirea ci li s-a făcut în România lui Ferdinand și Mariei, dar și ceremoniile ce au urmat stabilirii tânărului cuplu moștenitor în România. Apoi, prezintă vizita împăratului Franz Joseph, ce a avut loc în perioada 16/28- 18/30 septembrie 1896, și a prințului moștenitor al Germaniei, Frederic Wilhelm de Hohenzollern, din aprilie 1909. Abordarea acestor vizite se oprește însă la analiza cadrului monden; autoarea nu încercă și o abordare politico-diplomatică. De altfel, sursele pe care se bazează lucrarea sa nu ar ajuta-o în acest sens, acestea fiind constituite, în special, din memorii și pasaje din presa vremii, nefiind consultate rapoartele diplomaților străini acreditați în capitala României sau a diplomaților români, dar nici alte documente inedite. Autoarea a dedicat un articol și despre modul în desfășurau recepțiile la curtea lui Carol I de Hohenzollern⁹. Informații interesante despre organizarea curții în timpul domniei lui Carol I ne survin și din lucrarea lui Tudor Vișan-Miu, *Mareșalii Palatului. Demnitari ai Curții regilor României 1866-1947*¹⁰. Acesta creionează portretele mareșalilor, care s-au aflat în fruntea curții lui Carol I și, totodată, prezintă și abilitățile și calitățile pe care trebuia să le dețină persoana care era aleasă de suveranul român să ocupe această demnitate.

De asemenea, referiri privitoare la desfășurarea activităților la curtea României, chiar dacă lacunar, ne revin și de la biografia regelui Carol și a reginei Elisabeta. Amintim în acest sens lucrarea lui George Bengescu, *Din viața Majestății Sale Elisabeta – Regina României*¹¹, a lui Gabriel Badea-Păun, *Carmen Sylva - uimitoarea regină a României*¹², dar și pe cea a Silviei Irina Zimmermann, *Carmen Sylva. Regina Poetă. Literatură în serviciul coroanei*¹³. Informații despre atmosfera de la curtea primului rege al României ne survin și din biografia dedicată de Paul Lindenberg suveranului român, *Regele Carol I al României*¹⁴. De mare ajutor ne-a fost și lucrarea lui Ion Bulei, *Un Hohenzollern în România: Carol I*¹⁵. Autorul analizează, într-un capitol al lucrării amintite, vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța.

⁹ Mădălina Nițelea, *Solemnități de primire la Curtea lui Carol I*, în „București. Materiale de istorie și muzeologie”, tom XX, 2006, p. 246-254.

¹⁰ Tudor Vișan-Miu, *Mareșalii palatului. Demnitari ai Curții regilor României 1866-1947*, cuvânt însoțitor de Andrew Popper, prefață de Andrei Florin Sora, Editura Corint, București, 2022.

¹¹ George Bengescu, *Din viața Majestății Sale Elisabeta-Regina României*, Editura Librăriei Socec, București, 1906.

¹² Gabriel-Badea Păun, *Carmen Sylva-uimitoarea regină a României, 1843-1916*, traducere din franceză de Irina-Margareta Nistor, Editura Humanitas, București, 2003.

¹³ Silvia Irina Zimmermann, *Carmen Sylva. Regina Poetă. Literatură în serviciul coroanei*, cu o prefață de Alțeta Sa Regală Principele Radu al României, traducere din limba germană de Monica Livia Grigore, ilustrații din Arhiva Princiară de Wied și din colecția particulară a autoarei, Editura Allfa, București, 2013.

¹⁴ Paul Lindenberg, *Regele Carol al României*, traducere din germană de Ion Nastasia, Editura Humanitas, București, 2010.

¹⁵ Ion Bulei, *Un Hohenzollern în România: Carol I*, Editura Meteor Press, București, 2018, p. 159-173.

Cele mai importante surse fără de care demersul nostru nu ar fi fost posibil sunt documentele din cadrul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, din fondul „Casa Regală-Oficiale”. Trebuie precizat că documentele din acest fond se împart în mai multe categorii, în funcție de natura lor. Prin urmare, avem documente de Cabinet (cu două grupe de probleme: interne și externe), documente privind Secretariatul Particular, Mareșalatul, Prefectura Palatului, Casa Militară și Administrația. Pentru cercetarea noastră de mai mare interes sunt documentele din Mareșalat. Acesta include informații privind vizitele unor principii și monarhi străini la curtea României, organizarea diferitelor evenimente ce aveau loc la curte precum: recepții, baluri, serate și vânători. La fel de importante sunt și informațiile privind personalul curții, ce se regăsesc tot în această categorie. Fondul „Casa Regală. Oficiale” este indispensabil pentru analiza ceremoniilor ce aveau loc la curtea princiară și mai apoi regală. Acesta este un fond foarte bine organizat și consistent, cuprinzând documente despre viața economică, politică, socială și culturală din perioada lui Carol I. Ca genuri de acte enumerăm: rapoarte diplomatice, scrisori, note informative, cereri și liste de audiențe, corespondență legată de vizite oficiale, decrete de numire în funcție, acte contabile.

Unul din dosarele din cadrul fondului „Casa Regală. Oficiale”, dosarul nr.18/1896, cuprinde informații referitoare la vizita împăratului Austro-Ungariei în România. Acesta prezintă programul recepției lui Franz Joseph și componența suitei împăratului. De asemenea, prezintă, în detaliu, ceremonialul ce urma să fie respectat cu ocazia celor trei zile petrecute de împărat și suita sa la București și Sinaia. Avem dosare referitoare și la evenimentele ce erau organizate la curtea lui Carol și a Elisabetei. Dosarul nr.23 din același fond conține lista persoanelor invitate la vânătorile regale, în timp ce, dosarul nr.36/1909 cuprinde adresele, listele cu numele, domiciliul și starea civilă a funcționarilor superiori ai ministerelor în vederea întocmirii invitațiilor la balul palatului. Dosarul nr. 25/1908 ne oferă informații referitoare la balul ce a avut loc, în 15/28 ianuarie, la Legația Statelor Unite, la care a luat parte și perechea moștenitoare a României.

Pe lângă fondurile de arhivă oficiale, regăsim informații privind viața de la curte și în fondul „Regele Carol I-Personale”. Acesta cuprinde corespondența suveranului român cu membrii Casei de Hohenzollern, cu regina Victoria, cu regele Eduard al VII-lea, cu George al V-lea, cu Leopold al II-lea, regele Belgiei, cu membrii familiei de Habsburg, cu Alexandru Battenberg, principele Bulgariei, cu Ferdinand I al Bulgariei, etc. Totodată, regăsim scrisori prin care monarhii europeni notifică anumite evenimente precum: urcări pe tron, nașteri, logodne, căsătorii, decese și doliuri. De asemenea, conține scrisori de felicitare schimbate între suverani cu ocazia zilelor de naștere sau cu prilejul diferitelor aniversări. Cele mai importante

pentru tema noastră sunt scrisorile prin intermediul cărora suveranii străini își anunțau intenția de a vizita România și scrisorile ce urmau după vizita întreprinsă de aceștia la curtea princiară și mai apoi regală. În acest sens, în data de 30 mai 1896, împăratul Franz Joseph i-a trimis o scrisoare lui Carol I prin care l-a invitat „ca prin prezența sa să sporească bucuria” inaugurării canalului navigabil de la Porțile de Fier¹⁶. La rândul său, în data de 2/14 iunie 1896, regele a transmis o scrisoare prin intermediul căreia a acceptat invitația suveranului austro-ungar¹⁷.

De mare importanță pentru cercetarea noastră a fost și fondul personal „Regina Elisabeta”. Acesta cuprinde un însemnat număr de scrisori schimbate între Elisabeta și personalul curții, îi avem în vedere pe: secretarul particular al reginei, Robert Scheffer, membrii familiei Văcărescu, domnișoara de onoare Zoe Miculescu și alții. Pe lângă acestea, în acest fond este cuprinsă corespondența lui Carmen Sylva cu Zoe, sora Elenei Văcărescu, din perioada în care regina se afla „exil” la Veneția, aceste scrisori fiind revelatoare pentru cercetarea „Afacerii Văcărescu”. Un alt fond util în demersul nostru îl constituie jurnalul locotenentului Alexandru Socec, atașat pe lângă principele Ferdinand odată cu stabilirea sa în România. De asemenea, cercetarea noastră nu ar fi fost posibilă fără documentele din fondul „Saint Georges”, din cadrul Bibliotecii Naționale a României - Colecțiile Speciale, care cuprinde mai multe arhive personale. Avem în vedere în acest sens documentele de arhivă survenite de la George Filipescu și de la membrii familiei Davila.

Pe lângă acestea, o sursă la fel de importantă o constituie corespondența inedită a diplomaților străini acreditați în capitala României pe durata celor 48 de ani de domnie a regelui Carol I. Rapoartele diplomaților străini ne ajută să deslușim semnificația politică a vizitelor ce aveau loc la curtea lui Carol I. De asemenea, incidente ce au avut loc pe durata vizitelor, acolo unde este cazul, sunt mai bine relatate în rapoartele diplomaților străini, aceștia având tot interesul de a transmite până și cele mai mici detalii guvernelor pe care le reprezentau în România. În rapoartele diplomaților străini acreditați în România, am regăsit informații importante referitoare la „Afacerea Văcărescu”, cel mai mare scandal de la curtea regelui Carol I și a reginei Elisabeta. Din rapoartele diplomaților străini am aflat aspecte privitoare la situația de la curte, la starea de sănătate a reginei Elisabeta, iar apoi, rapoartele aduc în discuție logodna principelui Ferdinand cu Maria de Edinburgh și stabilirea acestora în România.

Pe lângă fondurile de arhivă, ziarele și revistele de epocă ne ajută să reconstituim episoade legate de vizitele în România a monarhilor și principilor străini, dar acestea ne sunt absolut

¹⁶ ANIC, Fond Casa Regală, Regele Carol I, Personale, dosar nr. 85/1896, f.1.

¹⁷ Idem, dosar nr. 133/1896, f.1.

necesare și pentru modul în care se reflectă în paginile lor evenimentele deosebite ce aveau loc la curte, căsătorii, recepții, înmormântări. De asemenea, de real folos ne sunt scrierile memorialistice ale membrilor familiei regale, dar și a personalităților care au avut mai mult sau mai puțin contact cu aceștia. O sursă intens exploatată o constituie cele trei volume din *Jurnalul regelui Carol*¹⁸, în completarea căruia vine corespondența privată a suveranului¹⁹, dar și a principelui Ferdinand²⁰ și memoriile principesei Maria²¹.

Desfășurarea evenimentelor festive, laice sau bisericești, la care lua parte familia regală era reglementată printr-un protocol stabilit după 1875, odată cu întocmirea de către mareșalul curții, Theodor Văcărescu, a unui lucrări ce cuprindea ceremonialul diferitelor ceremonii, primiri și solemnități ce aveau loc la curtea princiară²². După recunoașterea independenței și proclamarea regatului, lucrarea a fost completată, iar în 1882 a apărut sub forma *Ceremonialului Curții Regale*. Mareșalul explica încă din introducerea lucrării că pentru România ceremonialul nu este un element de noutate, deoarece „Monarchii chiar de la fondarea lor, Principatele Moldovei și Țării Românești, au avut reguli și obiceiuri fixe pentru solemnitățile publice, pentru serbările laice și bisericești în care figura Domnul cu Curtea, cu oștenii, cu demnitarii Statului”²³.

Lucrarea de față este structurată în patru capitole. În primul capitol am analizat în primul rând demersurile întreprinse atât de tânărul principele, cât mai cu seamă de tatăl său, principele Karl Anton, în a-i găsi fiului său o soție. Căsătoria tânărului principe era văzută ca un pas indispensabil pentru consolidarea dinastiei străine în țară. De aceea, după mai multe proiecte matrimoniale eșuate, Carol I s-a îndreptat către prințesa Elisabeta de Wied, cu care s-a căsătorit la 15 noiembrie 1869. Cei doi au avut un singur copil, pe principesa Maria, care a încetat din viață la doar trei ani și jumătate, după ce s-a îmbolnăvit de scarlatină. Deoarece nu au avut un moștenitor direct, nepotul lui Carol I, principele Ferdinand, a devenit moștenitor prezumtiv la tronul României. În lucrarea noastră vom urmări relația principelui Ferdinand cu regele Carol,

¹⁸ *Jurnal. Carol I al României*, volumul I, 1881-1887, stabilirea textului, traducere din limba germană, cuvânt introductiv și note de Vasile Docea, Editura Polirom, Iași, 2007; *Jurnal. Carol I al României*, volumul II, 1888-1892, stabilirea textului, traducere din limba germană, cuvânt introductiv și note de Vasile Docea, Iași, Editura Polirom, 2014; *Jurnal. Carol I al României*, volumul III, 1893-1897, stabilirea textului, traducere din limba germană, studiu introductiv și note de Vasile Docea, Editura Polirom, Iași, 2020.

¹⁹ Sorin Cristescu, *Carol I corespondența personală (1878-1912)*, Editura Tritonic, București, 2005; *Scrisorile regelui Carol I din arhiva de la Sigmaringen (1878-1905)*, studiul introductiv, stabilirea textului, traducerea, adaptarea și notele de Sorin Cristescu, Editura Paideia, București, 2010.

²⁰ *Scrisorile regelui Ferdinand al României*, volumul I, stabilirea textului, note și studiu introductiv de Sorin Cristescu, prefață de Sorin Liviu Damean, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015.

²¹ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, volumul I, ediție îngrijită și note de Ioana Cracă, Editura Eminescu, București, 1991.

²² Theodor Văcărescu, *Ceremonialulu Curței Domnesci a României*, Typographia Curții, București, 1876

²³ Idem, *Ceremonialulu Curței Regale a României*, Tipografia Curței Regale, București, 1882, p. 5.

dar ne vom axa mai cu seamă pe incidentul în care principele moștenitor a fost protagonistul principal, și anume „Afacerea Văcărescu”. Tot în cadrul acestui capitol vom avea în vedere și demersurile realizate de Carol I pentru a-i găsi o soție nepotului său. Al doilea capitol al lucrării noastre este *Structura și organizarea curții în perioada domniei regelui Carol I*. În cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea și în anii premergători izbucnirii Primului Război Mondial, curțile monarhilor nu mai însumau sute de curteni, ci și-au redus dimensiunea și au ajuns să cuprindă doar persoanele aflate în slujba monarhului; curțile nu mai reprezentau un centru al puterii și influenței. Dacă curtea imperială a țarului Nicolae al II-lea era alcătuită din 16.500 de persoane, dintre care 287 de șambelani, 309 curteni de rang înalt, 103 maeștri de ceremonii, 40 de mari șambelani și 22 de clerici²⁴, curtea lui Carol I și a Elisabetei cuprindea doar câteva zeci de persoane, grupate în Casa Civilă, Casa Militară și Casa reginei Elisabeta. În lucrarea noastră am creionat portretele fizice și morale ale celor mai importante persoane care și-au desfășurat activitatea la curtea României în perioada domniei lui Carol I și, totodată, am evidențiat relațiile ce au existat între membrii familiei regale și personalul din serviciul curții. Deși curtea lui Carol I și a Elisabetei era mult mai restrânsă comparativ cu curțile prezente în alte state monarhice, asta nu înseamnă că suveranul român nu punea marea preț pe respectarea etichetei și a protocolului. De altfel, în cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, tot ceea ce se întâmpla la curțile monarhice din Europa era bine stabilit prin intermediul protocolului. Au existat însă și cazuri în care persoanele cu atribuții la curte au trecut peste eticheta ce trebuia respectată și s-au implicat în relații necorespunzătoare statutului lor, astfel afectând imaginea Casei Regale a României. Vom încerca să observăm ce atitudine a adoptat Carol I în situațiile în care onoarea curții regale a fost în pericol.

În capitolul trei, *Vizitele principilor și monarhilor străini la curtea regală*, vom încerca să observăm maniera în care regele Carol și regina Elisabeta au ales să-i primească pe cei mai de seamă oaspeți imperiali, avem în vedere în acest sens vizita împăratului Franz Joseph (septembrie 1896) și vizita familiei imperiale ruse la Constanța (14 iunie 1914). Credem că este interesant să observăm dacă existau diferențe de organizare sau de cordialitate în ceea ce privește aceste vizite sau dacă regele Carol își primea oaspeții în aceeași manieră, indiferent de importanța lor. Vizitele principilor și monarhilor străini, chiar și cele private, au avut o semnificație deosebită în menținerea relațiilor cordiale între România și celelalte state ale Europei. Întâmplările mărunte prilejuite de șederea în România a principilor și monarhilor

²⁴ Miranda Carter, *Cei trei împărați. Trei veri, trei imperii și drumul către Primul Război Mondial*, traducere de Mihaela Negrilă, Editura Polirom, Iași, 2015, p. 151.

străini sunt rareori anodine, deoarece ilustrează, în manieră simplificată, raporturile dintre statul care primea vizita și țara pe care o reprezenta principele sau monarhul aflat la curtea României.

În capitolul patru, *Ceremonii, serbări și festivități*, vom aborda primirile ce se făceau reprezentanților străini, de la audiențele în care își prezentau scrisorile de acreditare până la audiența de rămas bun, ce le era acordată diplomaților străini atunci când părăseau postul din capitala României. În cadrul acestui capitol vom trata ceremonialul ce trebuia respectat la balurile organizate la curte. Vom încerca să avem în vedere și momentele în care ceremonialul nu a fost respectat. De la bun început, trebuie avut în vedere că balurile organizate la palat nu însemnau doar fast și distracție, ci și un mijloc prin care familia regală intra în contact cu elitele societății. Acestea aveau caracterul serbărilor oficiale, Carol I considerându-le mai mult o datorie decât o plăcere.

Așadar, plecând de la această structură a lucrării de față, vom încerca să reconstituim atmosfera de la curtea princiară și mai apoi regală a României, să evidențiem schimbările survenite în cadrul acestei structuri odată cu căsătoria principelui Carol I cu prințesa Elisabeta de Wied, dar și transformările inerente care au avut loc la curte după stabilirea principelui Ferdinand în România. Chiar dacă nu vom pune foarte mult accent pe această chestiune, ne dorim să urmărim și modul în care regele Carol I a intervenit în organizarea vieții de la curtea tânărului cuplu princiar. Totodată, ne-am propus să analizăm transformările prin care a trecut curtea în decursul consolidării statului, deoarece în timpul domniei ai lui Carol I, România a devenit un stat independent, iar în anul 1881 a fost ridicat la rangul de regat. Astfel, a căpătat un alt statut pe scena politicii internaționale, agențiile diplomatice au fost ridicate la rang de legăție, curtea lui Carol I și a Elisabetei a fost vizitată de numeroși principii și monarhi străini, iar evenimentele diplomatice și mondene au luat o amploare considerabilă.

Bibliografie

A. Izvoare

A. Inedite

Arhivele Naționale Istorice Centrale

- Colecția Microfilme Anglia, Rolele 137, 168, 169, 184, 185, 251.
- Colecția Microfilme Belgia, Rolele 5,7, 9.
- Colecția Microfilme Franța, Rolele 25, 49, 52.
- Fond Bengescu, dosar 2/1906.
- Fond Casa Regală, Oficiale, dosarele 50/1881, 56/1881, 25/1882, 65/1881, 10-1896, 18-1896, 19/1896, 20/1904, 20/1907, 29/1908, 56, 36/1909.
- Fond Davila, dosar 8.
- Fond Filipescu, dosarele 6, 47, 74.
- Fond Regele Carol I, dosar VD 169/1884, VD 133 / 1896
- Fond Regina Elisabeta, Personale, dosar V/70, V/85.
- Fond Socec, dosarele IV, V, VI, VII.

Arhivele Naționale ale României – Iași

- Fond George Juvara

Biblioteca Națională a României, Colecții Speciale, Arhiva Istorică

- Fond Saint-George, dosarele 139, 157, 2456.

B. Editate

1. Documente:

- Damean Sorin Liviu, *Diplomați englezi în România, 1881-1914*, vol. II, Editura Universitaria, Craiova, 2009.
- *Documente diplomatice române*, seria I, volumul 12, 1884-1885, Rudolf Dinu coord., Alin Ciupală, Antal Lukács, editori asociați Anca-Grațîela Moga, Nicolae Nicolescu, introducere de Rudolf Dinu, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2010.
- *Documents diplomatique français (1871-1914)*, 1re série (1871-1900), tome VII (1er janvier 1888-19 mars 1890), Imprimerie Nationale, Paris, 1938.
- *Documents diplomatique français (1871-1914)*, 1re série (1871-1900), tome XII (8 mai 1895-14 octobre 1896), Imprimerie Nationale, Paris, 1951.
- *Documents diplomatique français (1871-1914)*, 2e série (1901-1911), tome XII (9 février 1909-26 octobre 1910), Imprimerie Nationale, Paris, 1954.
- *Les traités politiques secrets de l'Autriche-Hongrie 1879-1914*, d'après les documents des archives d'État de Vienne, publié et commentés par Alfred Francais Pribram, traduit par Camille Jordan, tome I, *Le secret de la Triple-Alliance*, édition française revue et augmentée par l'auteur, Ancienne Librairie Schleicher, Éditeur Alfred Costes, Paris, 1923.
- *Rapoarte diplomatice ruse din România (1888-1898)*, editori Flavius Solomon, Adrian-Bogdan Ceobanu, Andrei Cușco, Grigorii Șkundin, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014.
- *Regele Carol I în rapoarte diplomatice austro-ungare 1877-1914*, vol. I (1877-1896), studiu introductiv, traducerea, adaptarea și notele de Sorin Cristescu, Editura Paideia, București, 2013.
- *Regele Carol I în rapoarte diplomatice austro-ungare 1877-1914*, vol. II (1896-1908), studiu introductiv, traducerea, adaptarea și notele de Sorin Cristescu, Editura Paideia, București, 2013.
- *Regele Carol rapoartele diplomatice austro-ungare (1877-1914)*, vol. III (1908-1913), studiu introductiv, traducerea, adaptarea și notele Sorin Cristescu, Editura Paideia, București, 2013.

- *35 de ani de relații italo-române, 1879-1914. Documente Diplomatice Italiene*, editate de Rudolf Dinu, Ion Bulei, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.

2. Memorialistică, corespondență, jurnale și alte scrieri de epocă:

- Alecsandri Vasile, *Scrisori, I, Către T. Maiorescu, I. Negruzzi, Al. Papadopol-Callimach și Paulina Alecsandri*, publicație îngrijită de Il. Chendi și E. Carcalechi, Editura Librăriei Socec, București, 1904.
- *Alexandru Em. Lahovary. Amintiri diplomatice, Constantinopol(1902-1906). Viena(1906-1908)*, ediție îngrijită de Adrian Stănescu și Laurențiu Vlad, studiu introductiv, selecția documentelor, note, comentarii și indice de Laurențiu Vlad, Institutul European, Iași, 2009.
- *Amintiri despre regele Carol I*, editate după volumele de memorii consemnate de Mite Kremnitz și cu o introducere de Sidney Whitman, traducere din limba engleză de Mihai-Dan Pavelescu, Editura Meteor Publishing, București, 2014.
- Bacalbașa Constantin, *Bucureștii de altădată*, vol. I (1871-1884), Editura ziarului „Universul”, București, 1927.
- Idem, *Bucureștii de altădată*, vol. II (1885-1901), Editura ziarului „Universul”, București, 1928.
- Idem, *Bucureștii de altădată*, vol. III (1901-1910), Ediția a II-a, Editura ziarului „Universul”, București, 1936.
- Idem, *Bucureștii de altădată*, vol. IV (1910-1914), ediția a II-a, Editura Ziarului „Universul”, București, 1936.
- Basset Louis, *Războiul unui slujitor devotat. Jurnalul inedit al secretarului particular al regelui Ferdinand I, 23 august 1916-3 mai 1921*, traducere din franceză, studiu introductiv și note de Alina Pavelescu, Editura Humanitas, București, 2019.
- Bălăceanu Iancu, *Memoriile unui pașoptist model. Amintiri politice și diplomatice 1848-1903*, traducere din franceză, introducere note și comentarii de Georgeta Filitti, Editura Humanitas, București, 2019.
- Bengescu George, *Din viața Majestății Sale Elisabeta – Regina României*, Editura Librăriei Socec, București, 1906.

- Bilciurescu Victor, *București și bucureșteni de ieri și de azi*, cu o postfață de Dan C. Mihăilescu, Editura Paideia, București, 2003.
- Brătianu Elisa, Brătianu Ion I.C., *Memorii involuntare*, texte stabilite, note și prezentare de Marian Ștefan, Editura Oscar Print, București, 1999.
- Buhman Eugeniu Arthur, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. Memorii 1898-1940*, ediție îngrijită de Cristian Scarlat, Editura Sigma, București, 2006.
- Candiano-Popescu Alexandru, *Amintiri din viața-mi* vol. II, notă asupra ediției, adnotări, transcrierea și îngrijirea textului de Constantin Corbu, Editura Eminescu, București, 1999.
- Cantacuzino Sabina, *Din viața familiei Ion C. Brătianu 1821-1891*, ediția a III-a, revăzută, introducere, note, indice și ediție îngrijită de Elisabeta Simion, Editura Humanitas, București, 2013.
- Carmen Sylva (Elisabeta a României) & Pierre Loti, *În jurul „Exilatei” la Sinaia, București, Veneția*, texte reunite și prezentate de Alain Quella-Villéger, prefață de Gabriel Badea-Păun, traducere de Silvia Cofescu, Editura Vremea, București, 2016.
- Cămărășescu Zoe, *Amintiri*, volum editat de Ioana Călina Marcu, Editura Vitruviu, București, 2003.
- Christomanos Constantin, *Elisabeth de Bavière, impératrice d'Autriche. Pages de journal. Impressions, conversations, souvenirs*, traduction de Gabriel Syveton, préface Maurice Barrès, Société du Mercure de France, Paris, 1900.
- Claretie Léo, *Itinerarii românești*, traducere de Irinel Antoniu, Institutul European, Iași, 2014.
- Claymoor, *La vie à Bucarest 1882-1883*, Bucarest, Imprimeurs-Editeurs Thiel&Weiss, 1883.
- Costescu George, *Bucureștii Vechiului Regat*, Editura ziarului „Universul”, București, 1944.
- Cristescu Sorin, *Carol I corespondența personală (1878-1912)*, Editura Tritonic, București, 2005.
- „Cu iubire tandră, Elisabeta”. „Mereu al tău credincios, Carol”. *Corespondența perechii regale*, volumul I, 1869-1888, ediție critică și comentată, note și traducere din germană de Silvia Irina Zimmermann și Romanița Constantinescu, transcrierea după manuscrisul în limba germană, stabilirea textului, studiu introductiv și indice de Silvia Irina Zimmermann, Editura Humanitas, București, 2020.

- „*Cu iubire tandră, Elisabeta*” „*Mereu al tău credincios, Carol*”. *Corespondența perechii regale*, volumul II, 1889 – 1913, ediție critică și comentată, note și traducere din germană de Silvia Irina Zimmermann și Romanița Constantinescu, transcrierea după manuscrisul în limba germană, stabilirea textului, studiu introductiv și indice de Silvia Irina Zimmermann, Editura Humanitas, București, 2021.
- *Cuvântările regelui Carol I*, ediție îngrijită de Constantin C. Giurescu, vol. I 1866-1886, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1939.
- *Cuvântările regelui Carol I*, ediție îngrijită de Constantin C. Giurescu, vol. II 1887-1914, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1939.
- Damé Frédéric, *Bucureștiul în 1906*, ediție îngrijită și prefațată de Adrian Majuru, traducere de Lucian Pricop și Sînziana Baranga, Editura Paralela 45, Pitești, 2007.
- *Din amintirile Elencuței Văcărescu*, traduse de Măriuca Vulcănescu și Ioana Fălcoianu în versiunea românească, Editura Paideia, București, 2000.
- *Din corespondența familiei Ion C. Brătianu 1884-1886*, vol. II, Imprimeriile „Independența”, 1934.
- *Din corespondența familiei Ion C. Brătianu 1887-1888 (ian.-iunie)*, vol. III, Imprimeriile „Independența”, 1934.
- Georgescu-Tistu N., *Correspondence d'un secrétaire princier en Roumanie. Émile Picot (1866-1868)*, extrait des Mélanges de l' École Roumaine en France, v. 1926, Paris, Librairie J. Gamber, 1926.
- Hesapciiev Hristofor, *Amintirile unui diplomat bulgar în România: 1905 –1910*, traducere din bulgară, note și postfață de Daniel Cain, prefață de Elena Stotelova, Editura Fundației PRO, București, 2003.
- Iorga Nicolae, *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, vol.II *Lupta*, Editura N. Stroilă, București, 1934.
- Idem, *Comment la Roumanie s'est détachée de la Triplice, Bucarest*, 1933.
- *Jurnal. Carol I al României*, volumul I, 1881-1887, stabilirea textului, traducere din limba germană, cuvânt introductiv și note de Vasile Docea, Editura Polirom, Iași, 2007.
- *Jurnal. Carol I al României*, volumul II, 1888-1892, stabilirea textului, traducere din limba germană, cuvânt introductiv și note de Vasile Docea, Iași, Editura Polirom, 2014.
- *Jurnal. Carol I al României*, volumul III, 1893-1897, stabilirea textului, traducere din limba germană, studiu introductiv și note de Vasile Docea, Editura Polirom, Iași, 2020.

- Kirileanu G. T., *Martor la istoria României (1872-1960). Jurnal și epistolar*, volumul I: 1872-1914, ediție îngrijită, cuvânt înainte, note și indice de Constantin Bostan, Editura Rao, București, 2003.
- Kraus Hans, *Bachelin Léopold, Bucarest et la Roumanie*, Socec, Bucarest, 1902.
- Kremnitz Mite, *Regele Carol al României. Povestea unei vieți*, Traducere din limba germană și note de Roland Schenn, Prefață de Sorin Liviu Damean, Editura Corint, București, 2014.
- Kretzulescu-Lahovary Anna, *Nebiruita flacăra a vieții. Amintiri 1867-1952*, ediție îngrijită, traducere din franceză și studiu introductiv de Alina Pavelescu, cu cuvânt de încheiere de Șerban Sturdza, Editura Humanitas, București, 2018.
- Lahovary Alexandru Em., *Amintiri diplomatice, Constantinopol (1902-1906). Viena(1906-1908)*, ediție îngrijită de Adrian Stănescu și Laurențiu Vlad, studiu introductiv, selecția documentelor, note, comentarii și indice de Laurențiu Vlad, Institutul European, Iași, 2009.
- Lindenberg Paul, *Regele Carol I al României*, traducere din germană de Ion Nastasia, Editura Humanitas, București, 2003.
- Maiorescu Titu, *Însemnări zilnice*, vol. II (1881-1886), publicate cu o introducere, note, facsimile și portrete de I. Rădulescu-Pogoneanu, Editura Librăriei Socec, București, 1939.
- Idem, *Însemnări zilnice*, vol. III (1887-1891) publicate cu o introducere, note, facsimile și portrete de I. Rădulescu-Pogoneanu, Editura Librăriei Socec, București, 1939.
- Idem, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*, ediție, postfață și indice de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1994.
- Idem, *România, Războaiele Balcanice și Cadrilaterul*, volum editat de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1995.
- Marghiloman Alexandru, *Note politice*, vol. I (1897- 1915), Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu”, București, 1927.
- Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, volumul I, Editura Rao, București, 2013
- Eadem, *Povestea vieții mele*, volumul II, ediția a III-a, ediție îngrijită și note de Ioana Cracă, Editura Eminescu, Iași, 1991.
- Eadem, *Povestea vieții mele*, volumul III, Editura Rao, București, 2013.
- Eadem, *Jurnal de război 1916-1917. Precedat de însemnări din 1910-1916*, traducere din engleză de Anca Bărbulescu, ediție îngrijită și prefațată de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2014.

- Netzhammer Raymund, *Episcop în România într-o epocă a conflictelor naționale și religioase*, vol. I, ediție realizată de Nikolaus Netzhammer în colaborare cu Krista Zach, Editura Academiei Române București, 2005.
- Parkinson Maude Rea, *Douăzeci de ani în România 1889-1911, cuvânt înainte și note* de Constantin Ardeleanu, traducere din engleză de Constantin Ardeleanu și Oana Cecilia Gheorghiu, Editura Humanitas, București, 2014.
- Picot Émile, secretarul principelui Carol, *Corespondența de la București 1866-1867*, ediție critică de Cécile Folschweiller, traducere din franceză de Lia Decei, Editura Humanitas, București, 2022.
- Prince von Bülow, *Memoirs*, vol. IV, *Early Years and Diplomatic Service, 1848-1897*, London & New York, 1932.
- Procopiu Irina, *Pagini de jurnal (1891 – 1950)*, traducere din limba franceză, introducere, note și comentarii de Georgeta Filitti, Editura Polirom, Iași, 2016.
- *Regina Elisabeta văzută de Nicolae Iorga*, ediție îngrijită de Sandra-Maria Ardeleanu, Mihai Ardeleanu și Alexandrina Ioniță, traduceri parțiale din limba franceză de Mihai Ardeleanu, indice de persoane de Alexandrina Ioniță, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2018.
- Rosetti-Solescu Gheorghe, *Corespondență diplomatică personală și oficială (1895-1911)*. Petersburg, editori Rudolf Dinu, Adrian Bogdan Ceobanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016.
- Schebeko N., *Souvenirs. Essai historique sur les origines de la guerre de 1914*, préface de Jules Cambon, Bibliothèque Diplomatique, Paris, 1936.
- Scheffer Robert, *Orient Regal. Cinci ani la Curtea României*, traducere de Rodica Pânzaru, Editura Saeculum, București, 1997.
- Schuyler Eugene, *Selected essays with a memoir by Evelyn Schuyler Schaeffer*, New York, 1901.
- *Scrisorile regelui Carol I din arhiva de la Sigmaringen (1878-1905)*, studiul introductiv, stabilirea textului, traducerea, adaptarea și notele de Sorin Cristescu, Editura Paideia, București, 2010.
- *Scrisorile regelui Ferdinand al României*, volumul I, stabilirea textului, note și studiu introductiv de Sorin Cristescu, prefață de Sorin Liviu Damean, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015.
- *Societatea românească la 1877. Memorii ale unor luptători*, antologie, studiu introductiv, note și comentarii de Valeriu Râpeanu, Editura Militară, București, 1977.

- *Tată iubit și cel mai credincios prieten. Corespondența Regelui Carol cu tatăl său, Principele Karl Anton de Hohenzollern-Sigmaringen (1866-1881)*, ediție îngrijită și ilustrații de Silvia Irina Zimmermann, Editura Corint, București, 2023.
- Theodorian-Carada M., *Efimeridele. Însemnări și amintiri*, vol. I, Tipografia Capitalei, București, 1930.
- Tzigara-Samurcaș Alexandru, *Memorii, I (1872-1910)*, ediție critică de Ioan Șerb și Florica Șerb, prefață de Dan Grigorescu, Editura „Grai și suflet - Cultura națională”, București, 1991.
- Vaida Voevod Alexandru, *Memorii*, vol.I, prefață, ediție îngrijită, note și comentarii de Alexandru Șerban, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994.
- Văcărescu Elena, *Regi și regine pe care i-am cunoscut*, traducere de Ileana Carmen Moldovan, Editura Compania, București, 2004.
- Văcărescu Theodor, *Ceremonialul Curței Regale a României*, Tipografia Curței Regale, București, 1882.

3. Periodice:

- „Adevărul”, 1891, 1896, 1909, 1912, 1913, 1914.
- „Conservatorul”, 1912, 1914.
- „Dimineața”, 1909, 1914.
- „Epoca”, 1888, 1896, 1897.
- „Foaia Poporului”, 1914.
- „Le Figaro”, 1912.
- „Le Temps”, 1889, 1893, 1909.
- „Lupta”, 1887, 1891.
- „Monitorul Oficial al României”, 1869, 1884, 1887, 1888, 1896, 1909.
- „România Liberă”, 1887.
- „Românulu”, 1883, 1884, 1891.
- „Telegraful”, 1884, 1887.
- „Timpul”, 1896.

- „Voința Națională”, 1884, 1887, 1888, 1889, 1891, 1892, 1896, 1906, 1909.

B. Instrumente de lucru

- *Anuarul Bucurescilor pe 1886-1887*, Tipografia Carol Göbl, București, 1887; *Anuarul Bucurescilor pe anul 1892-1893*, ediția X, Lito-Tipografia Carol Göbl, Bucuresci, 1892; *Anuarul Bucureștilor pe anul 1894*, ediția XI, Lito-Tipografia Carol Göbl, București, 1894; *Anuarul Bucurescilor pe anul 1895*, ediția XII, Lito-Tipografia Carol Göbl, București, 1895; *Anuarul Bucurescilor pe anul 1906*, ediția XVI, Lito-Tipografia Carol Göbl, București, 1906.
- *Carte de adrese a Bucureștilor*, ediția a II-a, revăzută, corectată și mult adăugată, Editura Tipografiei „Românul”, București, 1883.
- Ceobanu Adrian-Bogdan, „*Portrete*” din interior. *Corpul diplomatic de la București în însemnările plenipotențiarului francez, Gustave de Coutouly*, în *Diplomați, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Claudiu-Lucian Topor, Alexandru Istrate, Daniel Cain (editori), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, p. 321-334.
- *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, Vol. V, Ceaur-Cuza, coordonator și coautor Mihai Dim. Sturdza, Editura Corint, București, 2018.
- Lecca Octav George, *Familiile boierești române, istorie și genealogie*, ediție îngrijită de Alexandru Condeescu, Editura Libra, București, 2000.
- Mamina Ion, Bulei Ioan, *Guverne și guvernanți 1866-1916*, Editura Silex, București, 1994.
- Ministerul de Resbel, *Anuarul Oficial al Armatei Române pe anul 1885*, Tipografia Statului, București, 1885; Ministerul de Resboiu, *Anuarul Oficial al Armatei Române pe anul 1889*, Tipografia Modernă Grigorie Luis, București, 1889; Ministerul de Resboiu, *Anuarul Oficial al Armatei Române pe anul 1892-1893, cuprinzând toate mutările făcute până la 1 iunie inclusiv 1892*, Imprimeria Statului, București, 1892; Ministerul de Resboiu, *Anuarul Oficial al Armatei Române pe anul 1894, cuprinzând toate mutațiile făcute până la 1 iulie inclusiv 1894*, Imprimeria Statului, București,

1894; Ministerul de Războiu, *Anuarul Armatei Române pe anul 1905, cuprinzând toate mutațiile făcute până la 16 decembrie 1904 inclusiv*, Lito-Tipografia L. Motzătzeanu, București, 1905; Ministerul de Războiu, *Anuarul Armatei pe anul 1906*, Lito-Tipografia L. Motzătzeanu, București.

C. Lucrări generale

- *Artă și ceremonial la mesele regale*, coordonator Mircea Hortopan, Muzeul Național Peleş, 2014.
- Badea-Păun Gabriel, *Carmen Sylva - uimitoarea regină a României, 1843-1916*, traducere din franceză de Irina-Margareta Nistor, Editura Humanitas, București, 2003.
- Bran Tatiana Niculescu, *Regina Maria, ultima dorință*, Editura Humanitas, București, 2015.
- Brătescu Liviu, *I.C. Brătianu și politica externă a României 1866-1888*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013.
- Brătianu Elisa, *Regele Carol și regina Elisabeta*, în „Magazin Istoric”, Vol. 26, Nr.8 (august 1992), p. 64-67.
- Bled Jean-Paul, *Franz Joseph*, traducere din limba franceză de Smaranda Bedrosian, Editura Trei, București, 2002.
- Bulei Ion, *Viața în vremea lui Carol I*, București, Editura Tritonic, 2004.
- Idem, *Un Hohenzollern în România: Carol I*, Editura Meteor Press, București, 2018.
- Idem, *Maria. O regină în război*, Editura Litera, București, 2019.
- Carter Miranda, *Cei trei împărați. Trei veri, trei imperii și drumul către Primul Război Mondial*, traducere de Mihaela Negrilă, Editura Polirom, Iași, 2015.
- Caso Ángeles, *Sissi. Biografia împărătesei Elisabeta de Austro-Ungaria*, traducere din limba spaniolă de Elena-Anca Coman, traducerea versurilor din limba germană de Roland Schenn, Editura Corint, 2014.
- Cazan Gheorghe Nicolae, Rădulescu-Zoner Șerban, *România și Tripla Alianță 1878-1914*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- Cazan Gheorghe, *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol.I (1859-1917), Editura Politică, București, 1967.

- Ceobanu Adrian-Bogdan, *Politică și diplomație la sfârșitul secolului XIX. Din istoria relațiilor româno-ruse (1878-1899)*, Editura „Universității Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2017.
- Idem, *Diplomați în Vechiul Regat. Familie, carieră și viață socială în timpul lui Carol I (1878-1914)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015.
- Ciupală Alin, *Bătălia lor. Femeile din Primul Război Mondial*, Editura Polirom, Iași, 2017.
- Cliveti Gheorghe, *România și „alianțele germane” 1879- 1914*, Editura Junimea, Iași, 2015.
- Cristescu Sorin, *Diplomație în vreme de război. Relații internaționale 1789-1914*, Editura Fundației „România Mare”, București, 2009.
- Idem, *Constantin Th. Dumba: un aromân vienez la Curtea regelui Carol I (1894-1895)*, în *Diplomați, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, editori Claudiu-Lucian Topor, Alexandru Istrate, Daniel Cain, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, p. 161-199.
- Damean Sorin Liviu, *Carol I al României 1866-1881*, vol. I, Editura Paideia, București, 2000.
- Des Cars Jean, *Sissi, împărăteasa Austriei*, traducere de Ana-Maria Stan, postfață de Doru Dumitrescu, Editura Corint, București, 2013.
- Idem, *Sceptrul și sângele. Regi și regine în tumultul celor două Războaie Mondiale*, traducere din franceză de Irina Negrea, Editura Trei, București, 2016.
- Idem, *Rudolf de Habsburg și secretele de la Mayerling*, traducere din limba franceză de Diana Morărașu, prefață de Diana Mandache, Editura Corint, București, 2018.
- Dinu Rudolf, *Diplomația Vechiului Regat 1878-1914. Studii*, Editura Monitorul Oficial, București, 2014.
- Docea Vasile, *Jocuri de cărți și diplomație la Curtea regelui Carol I al României*, în *Diplomație, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, editori Claudiu-Lucian Topor, Alexandru Istrate, Daniel Cain, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, p. 109-121.
- Dogaru Petru, *Casa regală, femei fatale, masoneria și dictatorii secolului XX*, Editura Aldo Press, București, 2002.
- Hamann Brigitte, *Elisabeth. Împărăteasă fără voie*, traducere de Sanda Munteanu, Editura Vivaldi, București, 2006.

- Iftimi Sorin, *Ceremoniile Curții Domnești. La Crăciun, Anul Nou și Bobotează*, în *Spectacolul public între tradiție și modernitate. Sărbători, ceremonialuri, pelerinaje și suplicii*, coordonatori: Constanța Vintilă-Ghițulescu și Mária Pakucs Willcocksp, Institutul Cultural Român, București, 2007, p. 43-78.
- Ion Narcis Dorin, *Castele, palate și conace din România*, vol.I, Editura Fundației Culturale Române, București, 2002.
- Ionescu Adrian-Silvan, *Viața mondenă a societății bucureștene în timpul și după revoluția de la 1848*, în „Muzeul Național de Istorie a României”, tom. XI, București, 1999, 43-49.
- Ioniță Maria, *Despre o reședință princiară (regală) de vară între Câmpulung și Sinaia*, în „Muzeul Național de Istorie a României”, tom XIII, București, 2001, p. 117-126.
- Ioniță Maria-Magdalena, *Casa și familia Capșa în România modernă*, București, Editura Publimpres, 2000.
- Ioniță Nicolae, *Portrete ale oamenilor politici români de la sfârșitul secolului al XIX-lea în documente diplomatice germane*, în „Analele Universității Dunărea de Jos Galați”, seria 19, tom VII, 2008, p. 147-173.
- Iorga Filip-Lucian, *Un cântec de lebedă. Vlăstare boierești în Primul Război Mondial*, prefață de Ștefan S. Gorovei, Editura Corint, București, 2016.
- *Istoria militară a poporului român*, vol. IV, *Epoca revoluțiilor de eliberare națională și socială. De la revoluția populară din 1784 la cucerirea independenței depline, 1877-1878*, Nichita Adăniloiaiei et al., Editura Militară, București, 1987.
- Lungu Corneliu Mihail, *Relațiile româno-austro-ungare 1875-1900*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2010.
- Maior Liviu, *Alexandru Vaida Voevod. Putere și defăimare*, Editura Rao, București, 2010.
- Maylunas Andrei, Mironenko Serghei, *Pasiune de o viață. Povestea ultimilor împărați ai Rusiei Nicolae și Alexandra (după documente originale)*, în românește de Elena Giurcă, vol. II, Editura Vivaldi, București, 2002.
- Massoff Iona, *Stradania a cinci generații. Monografia familiei Șaraga*, Biblioteca Evreească, București, 1941.
- Mclean Roderick R., *Royalty and diplomacy in Europe 1890-1914*, Cabridge University Press, New York, 2001.
- Mihaela Adriana Cristina, *Cheltuielile Casei Regale a României (1866-1914)*, în *Ipostaze ale modernizării în Vechiul Regat*, vol. III, editori Bulei Ion, Ciupală Alin, București, Editura Universității din București, 2006, p.129-147.

- Mondon Christine, *Rudolf de Habsburg. Mayerling sau sfârșitul unui imperiu*, traducere din franceză de Diana Moroșanu, prefață de Petre Otu, Editura Corint Books, București, 2015.
- Oprea Ion, *România și Imperiul Rus*, vol. I (1900-1924), Editura Albatros, București, 1998.
- Pakura Hannah, *Ultima romantică. Biografia reginei Maria*, traducere din engleză de Dina Litzica, Editura Curtea Veche, București, 2017.
- Pavel Teodor, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația puterilor centrale*, vol. I (1878-1895), Editura Facla, Timișoara, 1979.
- Idem, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația puterilor centrale*, vol. II (1894-1914), Editura Facla, Timișoara, 1982.
- Pippidi Andrei, *România regilor*, Editura Litera, București, 1994.
- Podlipny-Hehn Annemarie, *Carmen Sylva*, traducere din germană de Marlen Heckmann Negrescu, Editura Solness, Timișoara, 2001.
- Quinlan Paul D., *Regele playboy. Carol al II-lea*, traducere din engleză de Mona Antohi, Editura Humanitas, București, 2008.
- Rădulescu Mihai Sorin, *Elita românească 1866-1900*, Editura All, București, 1998.
- Topor Claudiu-Lucian, *Germania, România și Războaiele Balcanice (1912-1913)*, Editura „Universități Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008.
- Vârsta Ioana, *Protocol și etichetă diplomatice*, Editura C.H.Beck, București, 2011.
- Vintilă Constanța, Calvi Giulia, Pakus-Willcocks Mária, Roman Nicoleta, Wasiucionek Michal, *Lux, modă și alte bagatele politicești în Europa de Sud-Est în secolele XVI-XIX*, Editura Humanitas, București, 2021.
- Wolbe Eugen, *Ferdinand I. Întemeietorul României Mari – O biografie*, traducere din germană de Maria și Ion Nastasia, Editura Humanitas, București, 2004.
- Zimmermann Silvia Irina, *Carmen Sylva. Regina Poetă. Literatură în serviciul coroanei*, cu o prefață de Alțea Sa Regală Principele Radu al României, traducere din limba germană de Monica Livia Grigore, ilustrații din Arhiva Princiară de Wied și din colecția particulară a autoarei, Editura Allfa, București, 2013.

D. Lucrări speciale

- Ancuța Cătălin-Radu, *Arhiducele Franz Ferdinand și rolul său în relațiile româno-austro-ungare*, Fundația pentru Democrație și Educație Politică, București, 2002.
- *Artă și ceremonial la mesele regale*, coordonator Mircea Hortopan, Muzeul Național Peleş, 2014.
- Brătianu Elisa, *Regele Carol și regina Elisabeta*, în „Magazin Istoric”, Vol.26, Nr.8(august 1992), p.64-67.
- Ciubotaru Stefania, *Les relations entre le roi Charles I-er et la famille princière de Ferdinand et Marie*, în „Muzeul Național de Istorie a României”, tom XVIII, 2006, p.111-125.
- Crețu Daniel, Radu Racovițan, *Vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța (14 iunie 1914), reflectată în presa Puterilor Centrale*, în „Transilvania”, nr. 11- 12, 2017, p. 120-129.
- Dinu Ștefania, *Mese și meniuri regale. Eleganță, fast și bun-gust*, prefață de Liviu Damian, Editura Corint Books, București, 2019.
- Docea Vasile, *Proiectele matrimoniale ale principelui Carol I al României*, în „Arhiva Genealogică”, nr. 3-4, 1997, Editura Academiei Române, Iași, p. 271-295.
- Elias Norbert *Societatea de curte. Sociologia monarhiei și aristocrației de curte*, traducere din limba germană de Hans Neumann, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2011.
- Iacob Dan Dumitru, *Balurile înaltei societăți din Principatele Române la mijlocul secolului al XIX-lea*, în *Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate*, editor Laurențiu Rădvan, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2007, p. 263-324.
- Ioniță Maria, *Secvențe dintr-o vizită oficială la Peleş a împăratului Franz Josef I*, în „Muzeul Național de Istorie a României”, tom XIV, București, 2002, p. 239-245.
- Ionescu Adrian-Silvan, *Balurile din secolul al XIX-lea*, București, Fundația culturală d'ale Bucureștilor, 1997.
- Idem, *Balurile costumate din secolul al XIX-lea și sursele lor de inspirație istorică*, în „București. Materiale de istorie și muzeografie”, tom XI, 1992, p. 227-236.
- Istrate Alexandru, *Etichetă și protocol la balurile Curții regelui Carol I*, în *Diplomați, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Claudiu-Lucian Topor, Alexandru Istrate, Daniel Cain (editori), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, p. 65-79.

- Lukács Antal, *Raportul politic al arhiducelui Rudolf de Habsburg asupra călătoriei sale în Orientul european (Imperiul Otoman, Principatul Bulgariei, România și Serbia) din anul 1884*, în „Caiete diplomatice”, anul I, nr.1, 2013, p. 60-89.
- Mazilu Adriana Cristina, *Casa Regală a României (1866-1914). Organizare și structură administrativă*, Editura Istros, Brăila, 2014.
- Mitu Narcisa Maria, *Domeniile Coroanei Regale (1884-1948)*, Editura Aius, Craiova, 2011.
- Nițelea Mădălina, *Solemnității de primire la Curtea lui Carol I*, în „București. Materiale de istorie și muzeologie”, tom XX, 2006, p.246-254.
- Eadem, *Ceremonialul la curtea regelui Carol I de Hohenzollern 1886-1914*, Muzeul Național Cotroceni, București, 2009.
- Pintilie Dan, *Davila Perticari Elena -Din viața suveranilor la mănăstirea Sinaia în 1882*, în „Muzeul Județean Argeș - Argessis”, studii și comunicări, seria Istorie, tom X, Pitești, 2001, p. 301-306.
- Sclifos Eugen-Tudor, *Vizita familiei imperiale ruse la Constanța. 1/14 iunie 1914. Reacții și atitudini în presa românească și cea străină*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr. 2, 2015, p. 115-122.
- Tomescu Dorina, Tomescu Alexandru-Nicolae, *Principi și monarhi străini în vizită la curtea regelui Carol I*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXII-XXIV, vol. I, 2001-2003, p. 302-307.
- Eadem, *Aspecte ale ceremonialului de la curtea Regelui Carol I*, în „Muzeul Național de Istorie a României”, tom XIII, București, 2001, p. 219-225.
- Topor Claudiu-Lucian, *Vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța (1914). Ecouri în presa europeană*, în „Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol”, tomul XLVI, 2009, p. 347-352.
- Vișan-Miu Tudor, *Mareșalii palatului. Demnitari ai Curții regilor României 1866-1947*, cuvânt însoțitor de Andrew Popper, prefață de Andrei Florin Sora, Editura Corint, București, 2022.
- Winkelhofer Martina, *The Everyday Life of the Emperor: Francis Joseph and his Imperial Court*, trad. Jeffrey McCabe, Haymon-Verlag, Innsbruck, 2012.
- Zaharia Daniela, *Viața cotidiană la castelul Peleş în vremea lui Carol I (1873-1914)*, în *Ipostaze ale modernizării în Vechiul Regat*, vol. III, editori Bulei Ion, Ciupală Alin, Editura Universității din București, 2006, p. 148-161.

